

L'ús oral del català. Dades, reflexions i propostes. Benicarló: Onada, 2003.
Treballs de Sociolingüística Catalana, 17.

UN DEBAT RECURRENT: HIPOCONDRIACS, MALALTS O MALALTISSOS?

Si hi ha un debat que és recurrent en la societat catalana és el de la salut, o la malaltia, de la llengua pròpia del país. No és perquè sí, no és que siguem hipocondríacs: és que, en aquest aspecte, estem malalts: això és un fet. Però una cosa és estar malalt i una altra de molt diferent és adoptar una actitud malaltissa, de la mateixa manera que una cosa és ser víctima d'una situació injusta i una altra de molt diferent és adoptar una actitud victimista. L'actitud victimista és malaltissa, resulta paralizzadora i no serveix per millorar la situació.

Efectivament, en aquest debat sobre la salut i el futur de la llengua catalana (que de vegades no arriba ni a simple discussió de cafè) hi ha hagut de tot: força lamentacions jeremíiques o catastrofistes de (falsos?) profetes, sovint —ves per on— expressades en castellà en mitjans de

comunicació de vocació i de llengua espanyola; moltes «impressions» i «intuïcions» d'endevins més o menys insignes, i també massa cofoisme cec, interessat o poruc de certes institucions que, controlades per uns o altres, tenen un gran interès a fer-nos veure com ho fan de bé, que bons que són fent truites sense trencar cap ou, sort n'hi ha, d'ells!

UN LLIBRE NECESSARI I OPORTÚ

Per això, enmig de tanta xerrameca, per a aquells que vulguin *conèixer* bé la situació, *organitzar-se* i *treballar* a favor de la normalització de l'ús de la llengua catalana, és una bona notícia la publicació d'un llibre com aquest: hi trobaran una bona eina inicial per posar-s'hi.

Efectivament, com el títol expressa, es tracta d'un llibre que, en primer lloc, aporta un seguit de reflexions molt interessants sobre una qüestió que tots els que hi han parti-

cipat consideren cabdal per al futur de la llengua: l'ús oral del català en situacions de comunicació de caire informal (amb la família, amb els amics, amb els companys de feina, quan anem a comprar, etc.); a continuació, aporta i analitza dades (dades, per fi!) sobre la presència del català en aquesta mena d'usos orals (de dades sobre el coneixement ja en tenim força); finalment, aporta algunes experiències o propostes per mirar d'incidir en l'àmbit de l'ús oral que, naturalment, es troba fora de les competències de les institucions públiques, però que pot veure's influït indirectament per l'actuació d'aquests poders i, sobretot, dels individus. El tema és d'interès general, ja que afecta directament tota la comunitat lingüística, i en aquest llibre és tractat amb el rigor propi dels especialistes. Vegem-ne el contingut i fem-hi algun comentari.

L'ús oral del català. Dades, reflexions i propostes correspon al número 17 de la publicació *Treballs de Sociolingüística Catalana* (rsc), del Grup Català de Sociolingüística (gcs). Seguint el criteri del gcs d'aplegar en cada número diversos articles i treballs entorn d'un tema monogràfic, aquest número de *Treballs* recull les ponències, les intervencions escrites i les intervencions orals corresponents a les Primeres Jornades d'Estudi sobre l'Ús Interpersonal del Català, que van tenir lloc a la Universitat de Barcelona

els dies 30 de novembre i 1 de desembre de 2001. A continuació d'aquesta secció monogràfica, hi trobem les altres seccions habituals de rsc: «Secció miscel·lània» (amb l'article d'Albert Bastardas «Comunicacions institucionalitzades i comunicacions individualitzades: la complexitat de l'ús social de les llengües»), la secció «Resums» (amb un resum o *abstract* de les ponències presentades a les Jornades i de l'article esmentat d'Albert Bastardas) i la secció «Grup Català de Sociolingüística» (amb la memòria de les activitats del gcs corresponent a l'any 2003).

L'ÀMBIT POLÍTIC I EL RECONeixEMENT DEL FET LINGÜÍSTIC

La «Secció monogràfica» de rsc 17 s'inicia amb un «Llindar» d'Emili Boix i una «Presentació» de Joaquim Torres, seguides de la «Ponència inaugural» de Kenneth McRoberts. En una ponència de caire més aviat teòric, de filosofia política, aquest autor canadenc remarca que des de les ciències polítiques no s'ha prestat prou atenció al paper que pot tenir el fet lingüístic en l'àmbit polític. McRoberts hi fa les consideracions següents: els estats regulen les llengües, tant si ho reconeixen com si no; sempre que poden, afavoreixen una única llengua comuna; si de vegades opten finalment per donar un cert grau de

reconeixement a altres llengües és només després de fracassar en els intents d'eliminar-les. Arribats en aquest punt, partint del fet que les llengües en presència haurien de tenir un reconeixement igualitari en les institucions comunes de l'Estat, per l'autor canadenc, la manera d'articular aquest reconeixement ha de tenir en compte que les llengües solen tenir una base territorial, encara que acceptar això pugui anar en contra de la intenció de «construir una nació». Finalment, McRoberts opina que, en el cas de Catalunya, la cooficialitat (del català i del castellà) «no és només un requisit constitucional, sinó que es deriva lògicament de l'estructura demogràfica de Catalunya».

Tanmateix, per comprendre l'actual situació catalana i la seva possible evolució, aquí convé observar que l'oficialització *de facto* del castellà a Catalunya (i a la resta del domini lingüístic sota jurisdicció espanyola) no va tenir res a veure amb cap «estructura demogràfica», sinó, senzillament, amb l'ocupació militar del país i la consegüent supressió de les institucions pròpies (és a dir, de la base en què s'assentava l'ús «oficial» del català) i la imposició d'unes altres de forasteres que havien de funcionar en castellà. Com és natural en unes circumstàncies històriques d'aquesta mena, l'«oficialització» del castellà va anar acompanyada no solament de la «desoficialització» del català (llevat

del parèntesi de la Segona República), sinó també de la persecució política de la llengua del país.

DADES

El bloc de «Dades» conté les ponències de Joaquim Torres («L'ús oral familiar a Catalunya») i Francesc Xavier Vila («Els usos lingüístics interpersonalment no familiars a Catalunya»), que van suscitar les intervencions escrites de Joan Albert Villaverde («Algunes dades sobre el coneixement i la transmissió del català a les Illes Balears») i Cristina Sánchez («Aportacions des de la perspectiva de l'estructura social a la realitat lingüística»), i diverses intervencions orals dels participants a les Jornades, que també estan transcrites.

Les dues ponències d'aquesta part del llibre són extraordinàriament interessants, ja que, a partir del buidatge de diversos estudis sociològics duts a terme entre 1978 i 2001 que contenien algunes preguntes sobre l'ús del català o del castellà, aporten una gran quantitat d'informació nova, tant sobre l'ús familiar com sobre l'ús fora de la llar. Els dos ponents sotmeten les fonts d'informació a una crítica rigorosa abans de prendre-les com a base de les seves anàlisis. Com que es tracta d'estudis de procedència diversa, de vegades els cal renunciar a fer comparacions entre les dades

d'uns i d'altres, perquè no són homologables. Després d'aquest procés de crítica metodològica i de selecció de les fonts d'informació vàlides, Torres (ús familiar) i Vila (ús fora de la llar) exposen els resultats del seu estudi.

En resum, les conclusions a què arriben són que el panorama és complex, amb presència de factors diversos, sovint de signe contrari. Entre els factor positius, Torres asenyala el manteniment al llarg de tot el segle xx d'una certa capacitat d'atracció de la llengua catalana, malgrat la combinació tan adversa de circumstàncies (persecució política de la llengua, dictadures, grans fluxos migratoris, universalització dels mitjans de comunicació, sobretot de la tv, exclusivament en castellà, etc.). Aquesta capacitat del català per atreure nous parlants queda reflectida en les dades que ens diuen que hi ha una major proporció de persones que parlen en català amb els fills que no pas que hi parlaven amb els pares; el procés invers és gairebé inexistent. Dit altrament: una part de les persones que parlaven en castellà amb els pares parlen en català amb els fills. La diferència entre un i altre percentatge supera lleugerament el 10 %. Ara bé, aquest factor positiu queda contrarestat per una natalitat que era més alta entre les persones de llengua inicial castellana (procedents de la immigració anterior als primers anys setanta) que

entre les persones de llengua inicial catalana, un diferencial de natalitat que, tanmateix, ha minvat els darrers anys fins a igualar-se pràcticament (a la baixa) entre els nascuts entre 1973 i 1982.

És interessant tenir presents aquests factors de la nostra història recent a l'hora d'encarar un present i un futur immediat en què aquesta situació es reproduïx amb els nous immigrants procedents de fora de l'Estat, si bé a petita escala, ja que aquesta nova immigració no és —ni de bon tros— tan nombrosa com l'anterior, i amb matisos diferents, perquè no tota és de llengua castellana.

Un altre factor positiu, corroborat per les dades sobre l'ús oral no familiar que estudia Vila, és que el percentatge de persones que usen el català fora de la llar com a llengua habitual o en diverses situacions de comunicació no familiar (amb els amics, amb els companys de feina, a les botigues, etc.) és notablement més alt que el percentatge de persones que l'usen en l'àmbit familiar. En correspondència amb això, la proporció de persones —gairebé totes de llengua inicial no catalana— que fan un «ús feble» del català (un ús inferior al 40 %, dividit en dues franges: de l'1 al 20 % o del 20 i el 40 %) ha augmentat i se situa en nivells molt importants: per exemple, més d'un 40 % dels nascuts entre 1969 i 1983 en fan aquest ús feble, repartits aproximadament

a parts iguals entre els qui situen el seu ús del català entre l'1 i el 20 % i els qui el situen entre el 21 i el 40 %. En canvi, la proporció dels qui no el fan servir mai minva constantment, i entre els grups d'edat esmentats no arriba al 6,5 %.

Aquests percentatges de persones que fan un «ús feble» del català es refereixen *al conjunt de la població*; però el mateix nombre de persones, en relació només amb *la població de llengua inicial castellana*, representa, si fa no fa, un percentatge doble. Això fa una gran proporció de persones d'aquest grup lingüístic que no solament *poden* parlar en català, sinó que de fet *ho fan*. Hi ha, doncs, vora un 40 % de les persones de llengua inicial castellana nascudes entre 1969 i 1983 que diuen que fan servir el català entre un 20 % i un 40 %. Fins i tot suposant que els subjectes tinguessin una percepció una mica augmentada de l'ús que fan del català i calgués corregir a la baixa aquests percentatges (situant-los, per exemple, entre un 10 % i un 30 %), serien uns percentatges d'ús molt importants, ja que corresponen a l'ús total de persones que en l'àmbit familiar usen molt majoritàriament el castellà: això vol dir que, fora de la llar, fan un ús del català molt considerable (força superior a aquest mínim hipotètic 10 % / 30 %). Són dades molt interessants, i en bona part esperançadores. Certament, en les persones que fan aquest ús relativament feble

del català hi ha un potencial de canvi enorme, perquè ja han fet el salt «qualitatiu» que hi ha entre no parlar el català (gairebé) mai i parlar-lo (bastant). Aquest potencial de canvi molt probablement afloraria de seguida si les persones de llengua inicial (o habitual) catalana canviessin la norma de convergència amb el castellà (NCCS) quan s'adrecen a persones (percebudes com a) no catalanoparlants.

Entre els factors negatius, se'n destaquen dos que, de fet, es complementen. El primer és que la proporció de població que fa un ús exclusiu o predominant del català ha minvat. El segon, justament, explica aquesta minva: és la persistència entre les persones de llengua inicial o habitual catalana de la NCCS, norma que, a més, com acabem de veure, limita molt la difusió de l'ús de català entre la població de llengua inicial castellana.

Una situació complexa, sens dubte difícil, però també amb un gran potencial de canvi que caldria saber aprofitar. Potser hi podran ajudar les reflexions i propostes que vénen a continuació.

REFLEXIONS

A continuació, en el bloc de «Reflexions», hi trobem les ponències de Josep-Maria Terricabras («El mite de la llibertat d'elecció de llengua») i d'Albert Branchadell

—«(Els límits de) la intervenció en l'ús privat de la llengua»—, la darrera de les quals va suscitar la intervenció escrita de Rafel Torner («Comentaris a (Els límits de) la intervenció...»).

En la seva ponència Terricabras reclama que els debats es concretin i que no es facin sobre les grans paraules, sobre pures abstraccions. La *llibertat lingüística*, per exemple: vet aquí un «principi» que, justament per la seva inconcreció, es pot esgrimir a pleret (sempre en contra de l'augment de l'ús del català, és clar).

Terricabras té molta raó. Com que la situació de subordinació en què ens trobem ens obliga tot sovint a haver de donar explicacions, és bo que ho tinguem sempre en compte: la concreció sempre ens afavoreix com a argumentadors en el debat amb els nostres adversaris (o, de vegades, enemics: aquesta és la paraula escaient quan ens les hem d'haver amb els qui volen esborrar-nos del mapa).

Perquè, continua Terricabras, l'ús d'una o l'altra llengua no és una qüestió de dret bàsic (natural) com, per exemple, la llibertat d'expressió, sinó una qüestió cultural, sociològica, de dret consuetudinari: polític. La llengua inicial no es tria, com tampoc no es tria, o es tria molt poc, l'aprenentatge d'altres llengües. Quant a l'ús, no hi ha llibertat en les situacions de monolingüisme (individual, social) i n'hi ha molt poca en els casos de plurilingüisme.

És l'entorn que ens tria la llengua. Per poder triar la llengua, doncs, haig de tenir un cert control de l'entorn. Per tant, es tracta d'una qüestió de poder, no pas de llibertat en abstracte, al marge de qualsevol altra consideració. I les condicions de poder per a l'exercici de la llibertat lingüística no són mai individuals, són socials, polítiques: és així perquè l'ús lingüístic, quan és una decisió, és una decisió individual que es pren en un entorn social favorable (o desfavorable). L'entorn serà més o menys favorable depenent de la presència d'una o altra llengua en els espais públics que per si mateixos imposen la llengua. En el nostre cas, depenent de si aquests espais es regulen normalment en la llengua del país o no.

Les idees de Terricabras es refereixen més aviat als usos públics o institucionalitzats, l'àmbit tradicional de la planificació lingüística. Tanmateix, es tracta d'unes consideracions pertinents en relació amb l'ús oral interpersonal perquè hi ha un acord general en el fet que l'ús d'una llengua en aquests àmbits influeix indirectament en els usos privats, encara que aquesta influència no és automàtica i resulta certament molt difícil de quantificar.

Albert Branchadell ens proposa en la seva ponència d'explorar els límits de la intervenció en els usos lingüístics privats. Hi ha dos nivells de reconeixement de drets lingüístics. El primer és el de simple to-

lerància lingüística. Comporta el reconeixement de certs drets que, com la llibertat de fundar un diari o de desenvolupar una cultura en qualsevol llengua, van associats a drets fonamentals i, per tant, no estan subjectes a restriccions pel lloc on s'exerceixen ni per cap altra mena de circumstància. En un segon nivell hi ha el reconeixement de drets derivats de l'oficialitat d'una llengua; aquest segon nivell es pot limitar al simple reconeixement del dret dels ciutadans de relacionar-se en la seva llengua amb l'Administració o bé pot anar més enllà i regular certs aspectes de l'àmbit socioeconòmic i laboral. Branchadell diu, com d'altra banda sembla prou clar, que en cap d'aquests nivells de reconeixement de drets per a una llengua és plantejable una intervenció coercitiva de l'Estat en l'àmbit de les comunicacions privades per imposar-hi una determinada norma d'ús lingüístic (en el nostre cas, la norma de manteniment del català davant d'un interlocutor que no parla català, que a partir d'ara designarem amb les sigles NMCT). L'únic supòsit, explica Branchadell, en què això es podria arribar a plantejar seria en cas de perill de «desintegració literal» de la comunitat lingüística.

És evident que, almenys en el nostre context, no és raonable cap plantejament d'aquesta mena. Per tant, l'apreciació de Branchadell en el sentit que el manteniment de la NCCS no posa en perill de «desinte-

gració literal» la comunitat lingüística catalana (CLC) no té conseqüències pràctiques en aquest punt. Però, justament perquè aquesta apreciació afecta un dels temes centrals del llibre, que és el de l'ús oral i les normes que el regeixen, val la pena de comentar-la. Segons Branchadell, la NCCS no posa en perill de «desintegració literal» la CLC perquè les persones de llengua inicial catalana que la practiquen no deixen de transmetre el català als seus fills: es tracta només d'un «canvi de llengua situacional», que cal distingir d'una «defecció lingüística», la qual comportaria, a més, que s'interrompés la transmissió generacional del català. Diversos estudis avalen que aquesta distinció és pertinent.

Tanmateix, la conclusió que n'extreia Branchadell va ser qüestionada en l'aportació escrita corresponent a aquest bloc, i també durant els debats de les Jornades. Per a alguns dels participants, la NCCS sí que posa en perill la CLC. La universalització d'aquesta norma incidiria indirectament en la transmissió intergeneracional del català, ja que situaria el castellà com a única llengua de relació de les parelles mixtes (mixtes quant a la llengua inicial dels seus membres) i, doncs, com a llengua principal de l'entorn familiar de la generació següent. La situació secundària que el català tindria en l'àmbit familiar per a aquesta generació influiria en la següent, i així successivament. De

fet, si això no acaba de passar, és perquè la NCCS *no* és universal i, a més, hi ha alguns contextos institucionals i socials que poden contrarestar en part la seva influència restrictiva per a l'ús del català.

Tornant al fil principal de la ponència de Branchadell, la conclusió de l'autor —naturalment— és que les úniques accions que els poders públics poden fer en aquest àmbit són indirectes, per mitjà del foment i la persuasió i donant suport a associacions que propaguin el canvi de la NCCS per la NMCT. Ara, per persuadir de la conveniència de canviar aquesta norma i per fomentar la NMCT cal disposar d'arguments, que Branchadell classifica en negatius i positius. Els negatius són els que evitarien un inconvenient o un perill, i es podrien formular així: cal canviar la NCCS perquè el manteniment d'aquesta norma posa en perill la CLC. Branchadell no creu en aquesta mena d'arguments per les raons ja exposades. Els arguments positius són els que proporcionen algun benefici (individual o col·lectiu), i es poden formular així: com un benefici individual, perquè la persona de llengua inicial o habitual catalana se sent millor no convergint (Branchadell diu que caldria provar que això és així); com un benefici col·lectiu (referit al grup de llengua inicial catalana), perquè veuria augmentats els seus efectius, o (referit a tota la comunitat) perquè contribuiria a la preservació de la pau social,

la integració dels no catalanòfons i la minimització del risc de divisió social per raó de llengua (en aquest punt Branchadell es demana per la relació entre llengua i integració).

Potser aquí s'hi podria afegir la possibilitat d'adreçar les accions de foment per al canvi de la norma d'ús lingüístic no solament a les persones de llengua inicial catalana, sinó també a les de llengua inicial castellana, per tal d'animar-les a usar més el català en les seves converses amb els catalanòfons. Quant a les raons que podrien explicar el fet de «sentir-se millor» els catalanòfons pel fet de no convergir amb el castellà, crec que no s'ha de descartar una motivació més o menys conscient, «ideològica» si es vol: molts individus poden arribar a la percepció, o haver elaborat la conclusió, que no és raonable, convenient o just continuar aplicant la NCCS. Per tant, poden obtenir un «benefici individual», una satisfacció personal, canviant la norma i fent allò que els sembla més raonable, convenient o just, ja que d'aquesta manera eviten entrar en contradicció entre allò que fan i allò que troben o pensen que és millor de fer. També pot ser objecte de debat la relació entre llengua i integració. Per evitar una discussió bizantina, caldria, quan parlem d'integració, aclarir primer de què parlem: integració *a què*? Una altra observació que caldria fer és que si fos cert que el «canvi de llengua situacional» cap al castellà no acaba

produint «defecció lingüística» (és a dir, pèrdua d'efectius del grup catalanòfon), tampoc no produiria «defecció lingüística» el canvi a la inversa, amb la qual cosa, l'esmentat benefici col·lectiu d'un «augment d'efectius» del grup catalanòfon no es produiria. La meua opinió, com ja he dit, és que hi ha una relació entre *canvi situacional* i pèrdua d'efectius del grup lingüístic.

ACTUACIONS

El bloc de «Les actuacions» es fonamenta en les ponències de Joan Gelabert («La creació d'espais d'ús per a la llengua entre els joves»), Josep Maria Aymà («El foment de l'ús interpersonal de llengües minoritzades. Tipologia de programes») i Miquel Strubell («Possibles aportacions de la psicologia aplicada per al canvi de les normes de tria lingüística»). Aquestes ponències van suscitar les intervencions escrites següents: «Segmentació de la població adulta de Catalunya segons el coneixement de català, l'ús d'aquesta llengua i la preferència lingüística» (Joaquim Torres), «Breu aportació sobre l'ús del català en les relacions interpersonals» (Albert Bastardas), «El foment de l'ús del català a les Illes Balears» (J. Albert Villaverde) i «Immigrants i estrangers» (Noemí Ubach), a més de les intervencions orals corresponents. A continuació resumim a grans trets

algunes de les actuacions i les propostes que es desprenen del llibre.

L'objectiu més important i que pot tenir uns efectes més poderosos és la difusió de la NMCT en les converses entre persones de llengua inicial o habitual catalana i persones d'una altra llengua inicial, ja que aquest captament pot fer aflorar una gran quantitat d'ús del català, o de «llengua oculta». Només que unes minories significatives practiquessin aquesta norma produirien uns efectes multiplicadors de la presència del català molt notables. Per això, les actuacions que incideixin en aquest sentit en els entorns d'ús oral són molt importants. Ens hi juguem el futur.

Per això és molt important que els mitjans de comunicació evitin de fomentar les normes que comprometen o limiten l'expansió de l'ús del català: en les converses entre personatges de les sèries de ficció de producció pròpia, en els programes d'entreteniment, en les entrevistes, etc. Així mateix, cal mantenir un nivell de qualitat del català que usen els mitjans de comunicació que el prestigiï com una llengua que «val la pena» de parlar, en tant que sistema lingüístic autònom. Per tant, cal que hi hagi presència de tota mena de models, especialment joves, en la línia de rigor professional que ja apliquen cadenes com Flaix o d'altres.

Diguem-ho de seguida per si cal aclarir-ho: no es tracta d'usar un català propi del telenotícies o d'un

acte acadèmic en una comèdia juvenil, sinó de fer servir una llengua rica en recursos, popular o culta, adaptada a les situacions i els contextos i sempre genuïna, amb personalitat pròpia. Quant a les normes d'ús que difonen els mitjans de comunicació, crec que, si els mitjans en català no se saltessin gratuïtament la convenció sobre quina és la llengua del mitjà, aquesta qüestió important quedaria molt limitada als seus termes justos, que no haurien d'incloure la ficció sinó molt excepcionalment i per raons molt justificades.

La difusió de les normes d'ús favorables al català es pot adreçar a diversos segments de població; en aquest sentit, és molt interessant la segmentació ja esmentada que proposa Joaquim Torres en la seva intervenció escrita. Un exemple d'això podria ser la idea (adreçada a les persones adultes de llengua inicial catalana) que es podria expressar en un eslògan com ara «Amb els infants, parla-hi en català».

Un d'aquests segments el formen els joves. Caldria incidir-hi especialment a través del món del lleure, de la idea de la transgressió de la norma com a valor jove, etc. En l'àmbit escolar caldria tenir més en compte l'alumnat per tal de donar un enfocament més comunicatiu a l'ensenyament del català que en facilités la col·loquialització als alumnes que no el tenen com a llengua inicial.

La població immigrada més o menys recentment és un altre dels

segments de població en què cal una actuació decidida de tots els departaments de l'Administració i de les entitats que hi incideixen, ja que la seva presència representa tota una novetat en el nostre panorama sociolingüístic i és alhora un rept i una oportunitat.

Certament les actuacions en aquest àmbit són molt necessàries, ja que em semblaria molt injust (i, una vegada més, inútil i contraproduent) fer recaure en aquest sector de la població, que es troba en una situació de feblesa, la responsabilitat de mancances que són ben nostres, dels que ja estem instal·lats en aquesta societat, i que hem de resoldre nosaltres mateixos.

També seria convenient afavorir l'associacionisme com un espai en què es facilitin espais de relació social en català. Finalment, en el món de l'associacionisme més específicament activista, és interessant la proposta de Branchadell de fer una associació de catalans no convergents (com va dir el ponent, en el bon sentit de la paraula...), de la mateixa manera que n'existeix una de nous catalanoparlants (*Veü Pròpia*).

CONCLUSIONS I CRIDA

Finalment hi ha unes «Conclusions» en què es recullen tant les diverses «Consideracions i propostes» dels participants com les «Conclusions de les Jornades» ela-

borades per la Comissió d'Ús Interpersonal del GCS, que tanca la secció monogràfica amb una «Crida» final. Inevitablement, en tractar-se dels materials corresponents a unes jornades de treball, hi ha alguna reiteració entre les «Consideracions» dels participants i les «Conclusions» de la Comissió.

Els membres d'aquesta Comissió (M. D. Areny, M. Casanovas, A. Fabà, J. Hugué, M. À. Pradilla, M. Strubell, R. Torner i J. Torres, tots ells participants de les «Jornades») clouen aquest interessant i oportú monogràfic amb la «Crida» als ciutadans i governants —a la societat civil (associacions, individus) i a les administracions— perquè tothom prengui consciència de la necessitat d'impulsar un canvi en les normes d'ús lingüístic en les converses interpersonals més o menys informals, l'àmbit on es juga el futur de la llengua catalana.

Per aconseguir-ho és necessari (però no suficient) tenir consolidat, i ampliar tant com sigui possible, l'ús del català en els àmbits que, d'una manera o altra, depenen de les institucions. I llavors, sobre

aquesta base, des de les administracions, des de l'associacionisme i des de les entitats per la llengua, i també des de la pràctica individual de les persones, es tracta de superar les normes d'ús lingüístic que, en aquesta mena de comunicacions orals, encara redueixen o minimitzen la presència de la llengua catalana en la seva pròpia societat, en el seu propi territori. Dit més planerament: cal deixar enrere la conducta, encara tan habitual, d'adreçar-se en castellà a les persones (que són percebudes com) de llengua inicial no catalana, o fins i tot a les persones desconegudes; cal aconseguir que una proporció cada vegada més àmplia de la població mantingui en un nombre cada vegada més elevat de situacions de comunicació la llengua catalana, sense passar al castellà innecessàriament. I cal fer-ho amb tota naturalitat i amb tota cordialitat, justament per un sentit integrador i no exclouent, sabent que aquest nou capteniment arrossega un enorme potencial de canvi del nostre entorn lingüístic.

Rafel TORNER